

TEKIJÄNOIKEUSASIOIDEN NEUVOTTELUKUNTA 2023-2027

TEKIJÄNOIKEUSASIOIDEN NEUVOTTELUKUNNAN 2. KOKOUS (2/2023-2027)

Aika: Maanantai 26.2.2024 klo 10.00-12.00

Paikka: Kokoushuone Meritulli, Meritullinkatu 8, STM

Puheenjohtaja Elina Laavi
Varapuheenjohtaja Jorma Waldén

Lakimies VT Minna Aalto-Setälä, Keskuskauppakamari
Juristi Janne Hälinen, Opetusalan Ammattijärjestö OAJ
Johtaja, edunvalvonta Lauri Kaira, Gramex ry
Toimitusjohtaja Risto Salminen, Teosto ry
Toimitusjohtaja Tero Koistinen, Suomen Filmikamari ry
Hallituksen varapuheenjohtaja Markus Nordenstreng, Suomen Musiikintekijät ry
Toiminnanjohtaja Antti Kotilainen, Musiikkituottajat – IFPI Finland ry
Edunvalvonnan johtava asiantuntija Anna Paimela, RadioMedia ry
Head of Legal Emilia Veranen, Sanoma Media Finland
Mediasääntelyn päällikkö Anniina Dahlström, Yleisradio Oy
General Counsel Leia Ahlström, MTV Oy, sijaisenaan Suvi Aherto
Toiminnanjohtaja Karoliina Huovila, Teatteri- ja Mediatyöntekijöiden liitto Teme ry
Toiminnanjohtaja Sanna Haanpää, Suomen tietokirjailijat ry
Toimitusjohtaja Valtteri Niiranen, Kopiosto ry
Käsikirjoittaja Petja Peltomaa, Näytelmäkirjailijat ja Käsikirjoittajat ry
Toiminnanjohtaja Niina Vettensola, Sanasto ry
Toiminnanjohtaja Matti Numminen, AVATE ry
Toiminnanjohtaja Elina Kuusikko, Suomen Näyttelijäliitto ry
Toiminnanjohtaja Tommi Nilsson, Kuvasto ry
Toiminnanjohtaja Annukka Vähäsöyrinki, Suomen Taiteilijaseura ry, sijaisenaan Viivi Kuosa
Senior Legal Counsel Maria Reh binder, Aalto-yliopisto
Juristi Eeva Asikainen, Suomen Kirjailijaliitto ry
Johtaja, elinkeinopolitiikka Riikka Tähtivuori, Medialiitto ry
Apulaisjohtaja Liisa Savolainen, Kansalliskirjasto

Ministeriöiden ja viranomaisten asiantuntijat

Hallitusneuvos Anna Vuopala, opetus- ja kulttuuriministeriö, sihteeri
Hallitussihteeri Aura Lehtonen, opetus- ja kulttuuriministeriö
Hallitussihteeri Ville Toro, opetus- ja kulttuuriministeriö
Lakimies Petra Sormunen, Patentti- ja rekisterihallitus
Ylitarkastaja Roosa Patrakka, liikenne- ja viestintäministeriö
Kaupallinen neuvos Mary Anne Nojonen, ulkoministeriö, sijaisenaan Jukka Nikulainen
Juristi Olli Korhonen, Opetushallitus

10.00 Vsi Elina Laavi avaa kokouksen

TEKIJÄNOIKEUSASIOIDEN NEUVOTTELUKUNTA 2023-2027

Neuvottelukunnan puheenjohtaja, valtiosihteeri Elina Laavi avasi kokouksen, esitteli asialistan ja toivotti kaikki tervetulleeksi. Neuvottelukunnan kokoukseen ensimmäistä kertaa osallistuneet tai varsinaisten jäsenten sijaiset esittelivät itsensä.

10.05 Ajankohtaista

Tekijänoikeudelliset kysymykset kulttuuripoliittisen selonteon osana

- **Jorma Waldén, OKM**

Waldén esitteli kulttuuripoliittisen selonteon valmisteluprosessin yhteydessä esille otettuja tekijänoikeudellisia kysymyksiä liittyen digitaaliseen murrokseen ja tekoälyyn. Digitaalinen murros vaikuttaa voimakkaasti talouteen ja kulttuuriin, ollen läsnä kulttuurin luomisessa, tuotannossa, jakelussa, käyttämisessä ja säilyttämisessä. Teknologinen kehitys on nopeaa, epälineaarista ja vaikeasti ennakoitavissa. Tekijänoikeudessa voidaan yleensä vain reagoida tapahtuneeseen; on erittäin vaikea säätää ennakolta jostain, mitä ei tunneta. Tekijänoikeuteen liittyvät säädöstarpeet syntyvät teknisen kehityksen myötä. Tekoälyn käyttöön liittyviä tekijänoikeuskysymyksiä ovat esimerkiksi suojatun sisällön käyttö tekoälyn koulutuksessa (input) ja lopputuloksen asema (output). Tekijänoikeuslainsäädännön tavoitteina on muun muassa turvata tekijänoikeus luovaan työhön pohjautuvan ansainnan perustana teknologisten muutosten keskellä, varmistaa tekijän taloudellisten ja moraalisten oikeuksien kunnioittaminen, sekä varmistaa mahdollisimman teknologianeutraali lainsäädäntö. Yksi avaintekijä on tekijänoikeuden infrastruktuurin kehittäminen, sillä oikeuksien hallinnointi ja täytäntöönpano digitaalisessa ympäristössä edellyttää toimivaa tekijänoikeuden digitaalista infrastruktuuria.

Keskustelu

Kopioiston edustaja kiitti esityksestä ja totesi, että vaikka tekijänoikeuslainsäädäntö perustuu EU:n lainsäädäntöön ja kansainvälisiin sopimuksiin, on kansallisestikin tilaa tietyille ratkaisuille ja tekijänoikeusjärjestelmän kehittämiseksi. Kopioiston näkökulmasta sopimuslisenssijärjestelmän kehittäminen on yksi asia, jossa DSM-direktiivi mahdollistaa myös kansallisia ratkaisuja. Nyt olisi hyvä ajankohta miettiä tekijänoikeuslainsäädännön kehittämistä kansallisista tarpeista ja agendasta käsin.

Aalto-yliopiston edustaja toi esille, eurooppalainen yhtenäisyys lainsäädännössä on tärkeä periaate ja eurooppalainen ajattelu korostuu esimerkiksi suhteessa Kiinan teknologiseen kehitykseen. Yliopistot suhtautuvat kielteisesti siihen, että tekoälyä kehitettäisiin sopimuslisenssijärjestelmän avulla ja suhtautui kielteisesti ajatukseen sopimuslisenssijärjestelmän laajentamisesta.

Sanaston edustaja totesi, että sopimuslisenssijärjestelmän kehittämisessä on olemassa kansallista liikkumavaraa ja toi esille pohjoismaisen vertailun tärkeyden ja huomautti, että joissakin asioissa Suomessa on jääty jälkeen suhteessa muihin pohjoismaihin.

IFPI:n edustaja totesi sisämarkkinoiden eheyden olevan tärkeää ja toivoi, ettei kansallisesti tehtäisi sisämarkkinoista poikkeavia ratkaisuja. Suomessa tekijänoikeuslainsäädännön rangaistusasteikko on jäänyt jälkeen ja Ruotsissa ja Tanskassa rangaistusasteikko on korjattu oikeudenmukaisemmaksi.

TEKIJÄNOIKEUSASIOIDEN NEUVOTTELUKUNTA 2023-2027

Teoston edustaja totesi myös, ettei Suomesta tule tehdä erillistä markkinaa, vaan sopimuslissensijärjestelmän kansallinen kehittäminen tulee tapahtua sisämarkkinoiden eheyttä vaarantamatta.

Waldén totesi, että tarkoituksena ei ole miettiä sellaisia kansallisia ratkaisuja, jotka poikkeaisivat kriittisissä kohdissa sisämarkkinoista, mutta yhteentoimivat ja yhteensopivat kansalliset ratkaisut voivat olla mahdollisia. Sopimuslissensijärjestelmä kansallisena osaelementtinä täydentää muuten suoran sopimisen pääsääntöä silloin, kun se on mahdollista. Selonteossa asioita käsitellään yleisemmällä tasolla eikä tämänkaltaisiin yksityiskohtiin mennä.

Muut ajankohtaiset asiat

Waldén kertoi neuvottelukunnan jäsenille, että päivitetty englanninkielinen käännös tekijänoikeuslaista on tulossa maaliskuun aikana julkiseksi.

10.20

EU- ja KV-asiat

Data-lainsäädännön toimeenpano, Tekijänoikeusinfrastruktuurin kehittäminen EU-tasolla, WIPO

- **Anna Vuopala, OKM**

Vuopala päivitti datalainsäädännön toimeenpanon tilanteesta. Kuluva EU-parlamenttikauden aikana on työstetty viittä dataan liittyvää asetusta (DGA, DMA, DSA, DA, AIA ja NIS2) yhteistyössä LVM:n ja TEM:n kanssa. Asetukset ovat luonteeltaan laaja-alaisia, eivätkä ne vaikuta suoraan tekijänoikeuksiin tai muuta tekijänoikeusjärjestelmää. Asetusten tavoitteena on mahdollistaa datan uudelleenkäyttö. Data-asetuksen osalta yksi avoin kysymys on valvovan viranomaisen määrittäminen kansallisesti. Tällä hetkellä Suomessa ei ole valvovaa viranomaista teollis- ja tekijänoikeuksille, vaikka asetusta sellaisen edellyttää ja asettaa viranomaiselle vastuita. Yksi vaihtoehto on Traficom, jota tukisi asiantuntijapaneeli tekijänoikeuksien osalta. Malli perustuisi DSM-direktiivin ERMI-menettelyyn.

Vuopala kertoi myös EU-tason tekijänoikeusinfrastruktuurin ajankohtaisesta tilanteesta. EU-laajuisen infran kehittäminen on keskeinen kysymys, sekä tekoälyasetuksen, mutta myös laajemmin tekijänoikeuden hallinnoinnin näkökulmasta. Tekijänoikeusinfra-EDICin yhtenä tavoitteena on olemassa olevien standardien yhdistäminen ja katvealueiden tunnistaminen. Europeum EDICin (jossa on mukana 8 jäsenmaata) alla on tarkoitus vuonna 2024 valmistella tekoälyyn ja tekijänoikeuteen liittyvää käytätapausta, jossa pilotoidaan DSM-direktiivin tekstin- ja tiedonlouhintaa koskevan art. 4 (3) kohdan mukaisen oikeuksien pidättämismahdollisuus tekoälyn koulutusdatasta ("opt out") koneluettavalla tavalla. Tekoälyasetus viittaa nimenomaisesti tekijänoikeuslain kunnioittamiseen, mainiten erityisesti tekijöiden tekemien oikeuksien pidättämisen tunnistaminen ja kunnioittaminen viimeisimmän kehityksen mukaisia teknologioita käyttäen. Lisäksi asetusta edellyttää läpinäkyvyyttä "riittävän yksityiskohtaisen" raportoinnin muodossa. Vuopala totesi, että kansallinen rahoitus, joka on varattu infran kehittämiseen, käytetään tekoälyä ja tekijänoikeutta koskevan käytätapauksen valmisteluun. Toisena vaihtoehtona käytätapauksen kohteeksi on kielimallit, joita kehitetään nk. ALT EDICissä (Alliance for Language Technologies). Suomi ei ole mukana Europeumissa taikka ALTissa toistaiseksi.

Vuopala kertoi lyhyesti tiede- ja kulttuuriministeri Multalan vierailusta Wipoon. Ministeri Multala tapasi WIPO:n pääjohtajan Daren Tangin. Tapaamisen aiheena oli tekijänoikeusinfrastruktuurin kehittäminen. Lisäksi WIPO oli järjestänyt kiinnostavan paneelin datatalouteen liittyvistä aspekteista. Suomi oli ollut aktiivinen WIPO:n järjestämien infrastruktuuriwebinaarien toteutuksessa ja jatkossa kysymyksiä tullaan syventämään Wipon puoli- tai kokopäiväisissä webinaareissa. Seuraava tekijänoikeuden ja lähioikeuksien pysyvä komitea SCCR:n kokous on 15.-19.4. ja kokouksessa tullaan käsittelemään muun muassa lähettäjäyritysten sopimustekstiä. Uutena asiana kokouksessa on informaatioistunto tekoälystä ja tekijänoikeudesta.

10.50

EU:n tekoälyasetus

- Juha Vesala (OTT, dosentti), yliopistotutkija, Lapin yliopisto

Vesala piti tiiviin esityksen tekijänoikeudella suojatun aineiston hyödyntämisestä tekoälypalveluiden kehittämisessä ja tarjoamisessa. Esitys koski myös louhintapoikkeuksen soveltumista tekijänoikeudellisesti relevanttiin toimintaan ja louhintaoikeuden pidättämistä. Tekoälypalveluiden kehittämisessä on useita eri vaiheita, joissa voi tulla kyseeseen yksinoikeuksien piiriin kuuluva toiminta. Asian arviointia monimutkaistaa se, että neuroverkot käsittelevät valtavia tietomääriä, joiden alkuperää voi olla vaikea jäljittää. Lisäksi erilaiset käyttäjien antamat syötteet ja ulkoiset datalähteet voivat sisältää suojattua aineistoa, mikä voi edelleen lisätä tekijänoikeusloukkauksen riskiä. Loukkausten tunnistaminen voi olla haastavaa myös eri toimijoiden roolien vuoksi. Vesala nosti esille myös näyttökysymykset. Voi olla vaikea osoittaa milloin, kenen toimesta tai kuinka usein loukkaus tapahtuu. Louhintaa koskeva poikkeussäännös voi kuitenkin soveltua osaan tekijänoikeudellisesti relevantista toiminnasta eräin edellytyksin (DSM-direktiivissä asetetaan 4 ehtoa). Se, miten louhintapoikkeusta tullaan tulkitsemaan ja miten louhintaoikeuden pidätys (opt-out) käytännössä tehdään, on vielä auki. Käytännöt ovat vasta muodostumassa. Lopuksi Vesala muistutti, että tekijänoikeus ei sääntele kaikkea asiaan liittyvää, vaan suojaa tulee myös muun lainsäädännön kautta.

Keskustelu

Näyttelijäliiton edustaja korosti sitä, miten merkittävä osa suojasta tulee muun lainsäädännön kuin tekijänoikeuslainsäädännön kautta silloin, kun puhutaan esimerkiksi esittävän tekijän äänen hyödyntämisestä tekoälyn kehittämisessä ja tekoälymallien tarjoamisessa.

Medialiitto tiedusteli, onko EU-tasolla käyty keskustelua DSM-direktiivin avaamisesta? Vuopala totesi, ettei asiasta ole avoimesti ollut puhetta. Toki huolta on ollut siitä, miten sääntely riittää luovan tekoälyn kehittyessä niin nopeasti. Olisi tärkeä keskittyä käytäntöjen kehittämiseen, ei niinkään uuden lainsäädännön valmisteluun.

Waldén muistutti, että käytäntöjä on monenlaisia ja merkitystä on sillä, johtavatko ne tekijänoikeusloukkauksiin ja kuinka laajasti. On arvioitava, missä kohdassa relevantin käyttämisen raja menee.

Tekijöiden edustajat pitivät näkymää dystooppisena, jonka vuoksi tilannetta arvioidaan kriittisesti.

TEKIJÄNOIKEUSASIOIDEN NEUVOTTELUKUNTA 2023-2027

Esiin nousi myös ei-kaupalliset toimijat, jotka kehittävät uusia potentiaalisia tuotteita markkinoille ja toisaalta eri osapuolten väliset sopimukset, kuten AI-palveluiden käyttäjäehdot, jotka sallivat yhtiöiden ottaa oikeudet haltuunsa.

Tekoälyasetuksen yleisesittely

- erityisasiantuntija Anna-Mari Wallenberg, valtiovarainministeriö

Asetustekstiä on viimeistelty jäsenmaiden, komission ja Euroopan parlamentin välisessä yhteistyössä. Käynnissä on juristilingvistiversioiden tarkastaminen.

Asetus saattaa tulla voimaan kesäkuussa, jonka jälkeen 6 kk kuluttua aletaan soveltaa säännöksiä kielletyistä tekoälykäytännöistä, 12 kk kuluttua säännöksiä GPAI-järjestelmistä (kielimallit, luovaa alaa kiinnostavat toimijat) ja 24 kk kuluttua muuta sääntelyä. Esim. liite II: tekoälykomponentit (sisältää koulutusta) aletaan soveltaa 36 kk voimaantulosta.

Yleisesti voidaan sanoa, että asetusluonnos on kohtuullisen rajattu; se ei koske kaikkia järjestelmiä. Se kattaa tietyt spesifit tilanteet, ei mitä tahansa. Lähtökohta on arvioida tilannetta riskiperusteisesti. Arvioitavana ovat perusoikeudet, ihmisen autonomian vaarantuminen, terveyden vaarantuminen jne.

Asetus kohdistuu etenkin korkean riskin järjestelmiin. Niitä on tunnistettu 2 järjestelmää, joista toiset ovat sellaisia, joihin kohdistuu jo lainsäädäntöä (19 toimijaa, esim. lääketieteessä yms) ja toiset ovat sellaisia, jotka ovat nyt tunnistettu (liite 2). Tämän lisäksi asetus kohdistuu rajatun riskin järjestelmiin, joita koskevat läpinäkyvyysvelvoitteet (lähinnä deepfaket jne).

Suomessa on katsottu, että korkean riskin tekoäly soveltuu tilanteisiin, joissa tekoäly tekee itsenäistä päätöksentekoa. Suomessa tällaisena ei ole pidetty hallinnollista "tukiälyä". Jos ihminen tekee päätökset, niin riski esim. perusoikeusloukkauksesta kohdistuu häneen, ei tekoälyyn.

Velvoitteet korkean riskin järjestelmille edellyttävät perusoikeusarviointia siitä, ketkä ovat tekoälyn käytön kohteena, mikä on sen käyttötarkoitus, mitkä ovat ihmisoikeusriskit, kuka valvoo sitä, ja että on laadittu toimintaohjeet riskien toteutuessa. Asetus edellyttää paljon uuden oppettelua ja ihmisoikeusnäkökulmien huomioon ottamista.

Keskustelu

Aalto-yliopiston edustaja kysyi, onko asetuksen teksti muuttunut juristilingvistiversiossa? Vuopala totesi, ettei todennäköisesti ole, mutta lupasi tarkistaa ja toimittaa vastauksen kokousmuistion yhteydessä.

Näyttelijäliiton edustaja tiedusteli, kuinka montaa toimijaa asetus tulee koskemaan erityisesti luovan tekoälysovellusten osalta?

Wallenberg totesi, ettei tilastotietoa ole mutta julkisella sektorilla on hyvin vähän asetuksen piiriin kuuluvaa toimintaa. Algoritmisten päätöksentekojärjestelmien käyttö on ainoa ja niitä ei pidetä asetuksen kuuluvana, sillä ne avustavat ihmistä päätöksenteossa. Yksityisellä sektorilla tilanne on epäselvempi. Verrattuna asetuksen alkuperäiseen versioon, tämä lopullinen on

rajatumpi ja siten parempi. Käytössä olevien järjestelmien osalta on neljän vuoden siirtymäaika. Useiden tuotteiden elinkaari on muutenkin loppumassa. Yleiskäyttöjärjestelmiä (GPAI) koskevat säännökset tulivat aivan loppuvaiheessa ja ovat erillisiä muusta asetuksesta. Jos katsotaan, että tietty tekoälyjärjestelmä ole yleiskäyttöinen, asetus säättää sille melko lempeitä velvoitteita.

Keskuskauppakamarin edustaja tiedusteli, oliko ministeriö myös seurannut AI Pactia (yritysten vapaaehtoiset keinot asetuksen vaatimustenmukaisuudesta). Vuopala totesi, että se ei ole ollut esillä tekijänoikeuksien osalta.

Sanoman edustaja totesi, että suurin pelko on, miten sisältöä käytetään tekoälyn kouluttamisessa ja miten se voidaan todistaa ja osoittaa jälkikäteen. Kaikki ei ole tekijänoikeudella suojattua, kuten radiotoimittajien äänet. Kaikelle kaupalliselle käytölle toivotaan toimivaa mallia ja tarvittaessa lainsäädäntöä tueksi.

Valtiosihteeri Laavi totesi, että ymmärtää luovien alojen tarpeen ensin hahmotella riskejä, mutta on tärkeää myös saada lisää resursseja kulttuurialalle keskipitkällä aikavälillä hyötyä tekoälystä, silloin kun se ei loukkaa tekijänoikeuksia, mutta mahdollistaa kasvun ja kansainvälistymisen.

YLEn edustaja kysyi, miten varmistetaan se, että suomenkielistä tekoälyä pystyttäisiin kehittämään? Tulisiko tehdä yhteistyötä aineiston keräämisessä?

Wallenberg totesi, että ongelma on tunnistettu, mutta vaikuttaa siltä, ettei löydy sellaista datamäärää, jolla pystyttäisiin kouluttamaan ja kehittämään suomalaista tekoälyä tehokkaasti. Kielimallit kehittyvät vain siten, että aineisto on hyvälaatuista. Riittävästi tekstimassaa tulee olla käytössä, mutta tekoäly ei esimerkiksi pysty lukemaan pdf-tiedostoja. Toive koordinaatiosta on noussut esiin ja pienessä maassa voisi uskoa koordinaation onnistuvan.

Vuopala kertoi, että suomen kielen turvaaminen kielimallien kehittämisessä on tärkeää. Sisältöjen yhteisestä keräämisestä ei ole käynnissä hanketta VN-tasolla, mutta Sitrassa on hanke, jossa pyritään edistämään materiaalin saatavuutta kielimallien kehittämiseen tiettyjen toimijoiden kanssa. Edellä mainittu kielimalleja kehittävä ALT EDIC on EU-tason kielimallikonsortio, jonka kautta voisi päästä EU-tason rahoitukseen käsiksi.

Kansalliskirjaston edustaja toi esiin, että Kansalliskirjasto kerää Kulttuuriaineistolain perusteella suomalaisia sähkösyntyisiä julkaisuja sekä suomalaisia verkkosisältöjä. Tällä hetkellä verkkoarkistoon talletettu datamäärä on 300 teratavua. Jotta aineistoa voitaisiin paremmin hyödyntää dataintensiivisessä tutkimuksessa tai vaikkapa kielimallien opettamisessa, tarvitaan juridisia ja teknisiä ratkaisuja. Yksi tutkimushanke Turun yliopiston (TurkuNLP-tutkimusryhmä) kanssa on käynnissä.

Wallenberg toi esiin, että generatiivisen tekoälyn osalta on perustettu työryhmä VN-tasolle.

11.30

Tekoälyyn liittyvien tekijänoikeudellisten kysymysten käsittely pienryhmissä

Vuopala kertoi, että jatkokeskustelut tekoälyyn liittyen tehtäisiin pienryhmissä, vastaavalla tavalla kuin tekijänoikeusinfrastruktuurin kehittämisen osalta. Vuopala tiedusteli, mitä mallia

TEKIJÄNOIKEUSASIOIDEN NEUVOTTELUKUNTA 2023-2027

TNK jäsenet pitäisivät hyvänä. Ajatuksena olisi, että pienryhmissä keskusteltaisiin tekoälyyn liittyvistä kysymyksistä käytäntöjen, teknologian ja juridiikan näkökulmasta.

Pienryhmien teemoja voisivat olla vaikutus luovan työn tekemiseen/tekijyyteen/ansaintaan, tekoälystä annetut oikeustapaukset sekä tekoälyasetuksen läpinäkyvyysveloitteet. Esiin nostettiin erityisesti tekstin- ja tiedonlouhinnan oikeuksien pidättämistä koskevan käyttötapauksen (AI use case) käsittely. Vuopala totesi, että siltä osin valmistelu tapahtuu EU-tasolla. Keväällä järjestetään tilaisuuksia palautteen antamiseksi myös sidosryhmille.

Laavi nosti esiin luovien alojen kasvun ja kansainvälistymisen mahdollisuudet. Asia on esillä myös kulttuuripoliittisessa selonteossa. Laavi toivoi, että tekijänoikeusasioiden neuvottelukunnassa olisi mahdollisuus pohtia selonteossa mahdollisesti huomioitavia tekijänoikeudellisia kysymyksiä ja keskustella ratkaisuista. Tilaisuutta kaavaillaan maaliskuulle.

12.00

Kokous päättyy